

Боднар І. Р.,

к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ПЕРЕДУМОВИ ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Анотація. Національний інформаційний простір переживає новий етап розвитку, пов'язаний із інтеграцією до світового та європейського інформаційного простору. У структурній побудові секторів інформаційного простору відбуваються різнопланові зміни, коли одні сектори (друковані засоби масової інформації, архіви) не відповідають європейським стандартам і зазнають спадаючих тенденцій, а інші сектори, такі як мережа Інтернет, мобільний зв'язок, показують стрімкі темпи зростання. Формування інформаційного суспільства спирається на новітні інформаційні та телекомунікаційні технології й засоби зв'язку. Саме нові технології призвели до бурхливого поширення глобальних інформаційних мереж, насамперед Інтернету, що відкриває принципово нові можливості міжнародного інформаційного обміну. У зв'язку з цим здійснено аналіз функціонування національного інформаційного простору, досліджено проблеми національного інформаційного ринку, запропоновано ґрунтовні положення щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Ключові слова: інформаційний простір, інформаційне суспільство, глобальні інформаційні мережі, телекомунікаційні технології, міжнародний інформаційний обмін.

Bodnar I. R.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

PREREQUISITES OF ENTRY OF UKRAINE TO THE WORLD INFORMATION SPACE

Abstract. The national information space is undergoing a new stage of development, connected with integration into the world and European information space. Various changes occur in the structure of the information space sectors, when some sectors (print media, archives) do not meet European standards and experience declining tendencies, while other sectors, such as the Internet, mobile communications, demonstrate rapid growth. The formation of the information society is based on the latest information and telecommunication technologies and means of communication. It is the new technologies that have led to the rapid spread of global information networks, primarily the Internet, which opens up fundamentally new opportunities for international information exchange. In connection with this, the analysis of the functioning of the national information space has been carried out, the problems of the national information market have been investigated, and the profound rules concerning the development of the information society in Ukraine have been proposed.

Key words: information space, information society, global information networks, telecommunication technologies, international information exchange.

Постановка проблеми. Формування інформаційного простору є необхідною умовою для входження країни до інформаційного суспільства. Інформаційний простір є за своєю сутністю поєднанням різних взаємодіючих сегментів: засобів масової інформації (друковані джерела, інформаційні агентства, радіо), книговидавництва, бібліотечних установ та фондів, архівів, кіноіндустрії, телекомунікаційних мереж (електронна пошта, телефонний зв'язок, мобільні комунікації), мережі Інтернет. Інформаційна сфера є базовою для розвитку всіх інших сфер: економічної, політичної, військової, дипломатичної.

Інформаційна політика визначає закони, на яких базується основа та функціонує інформаційна сфера. Коли ефективно працює система засобів масової інформації суспільства, то це дає можливості адекватно формувати нову інтелектуальну еліту, активно обговорювати реалізацію нових проєктів, сприяти прозорості влади, наближенню її до суспільства. Об'єктом державної інформаційної політики як галузі наукового знання (у найширшому сенсі) є інформаційна сфера життя суспільства – сукупність інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, що здійснюють збір, формування, поширення і

використання інформації, а також система регулювання соціальних відносин, що виникають. Для цього важливим є виявлення та дослідження чинників впливу об'єктивного та суб'єктивного характеру на вітчизняну інформаційну сферу. Одним із напрямів визначено аналіз передумов входження України в світовий інформаційний простір та необхідності шляхів вдосконалення функціонування інформаційної сфери в процесі євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних вітчизняних дослідженнях окремі теоретичні та практичні засади дослідження функціонування інформаційного простору та входження України до світового інформаційного простору на основі реалізації державної інформаційної політики розглянуті І. Арістовою [1], В. Куницьким [4], Н. Шпаком [5] тощо. І. Арістова наголошує, що сьогодні такі пріоритети, як створення суспільного телерадіомовлення, роздержавлення друкованих державних і комунальних засобів масової інформації, інформування населення з питань євроатлантичної інтеграції, втрачають актуальність. В. Куницький вважає, що на сучасному етапі спостерігається тенденція використання засобів масової інформації для маніпулювання суспільною свідомістю.

Основні проблеми інтеграції України в світові інформаційні структури потребують подальшого наукового дослідження. Проведений аналіз запропонованих вищезазначеним автором ґрунтовних положень щодо розвитку інформаційного простору України спонукав до подальшого вивчення підходів та передумов формування основних шляхів реалізації державної інформаційної політики України у процесі інтеграції в світові інформаційні структури.

Постановка завдання - визначити проблеми впливу на процес входження України до світового інформаційного простору, проаналізувати становлення національного інформаційного простору з точки зору розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, описати пріоритетні напрями реалізації інформаційної політики як основи ефективної інформаційної інтеграції країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція України до світового інформаційного простору передбачає вирішення багатьох проблем. Перш за все необхідно гармонізувати вітчизняне законодавство до міжнародних вимог. Важливими напрямами має стати адаптація вітчизняної інформаційної системи до світових стандартів, комп'ютеризація суспільства, підвищення якості інформаційних послуг, створення порталів на іноземних мовах із достовірною інформацією про країну, підтримки позитивного іміджу України [1]. Аналізуючи інформаційний простір України, необхідно виділити такі його характерні ознаки:

- існування правил та норм за умов наявності державного регулювання інформаційного простору та ринкових інструментів;

- дотримання умов взаємодії суб'єктів інформаційних відносин на безпечному рівні;
- задоволення інформаційних потреб у межах державного простору;
- забезпечення рівного доступу до інформаційних ресурсів та їх відкритість;
- дотримання балансу інтересів держави та світового інформаційного ринку;
- повноцінне входження України до світового інформаційного простору;
- забезпечення інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки.

На шляху становлення вітчизняного інформаційного простору виділено низку існуючих проблем:

- недосконалість законодавства, що регулює інформаційну сферу, в частині неузгодженості окремих термінів, положень та норм, а також класифікаційних ознак;
- невідповідність підходів до проведення стандартизації та сертифікації в інформаційній галузі;
- відставання України від європейських країн у досягненні окремих показників розвитку інформаційного сектору;
- присутність іноземних засобів масової інформації у вітчизняному інформаційному просторі;
- міграція висококваліфікованих кадрів із інформаційних структур за кордон;
- недотримання законодавства щодо захисту прав інтелектуальної власності;
- недостатнє інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої інформаційної політики.

Вітчизняна статистика показує, що відбувається збільшення кількості друкованих періодичних видань, проте їх тираж скорочується. У друкованій продукції меншу частину займають наукові та освітні видання. Електронні засоби масової інформації функціонують у вільних ринкових умовах, що забезпечує безперешкодне розповсюдження інформації. Бібліотеки та архіви потребують модернізації для покращення умов зберігання інформаційних ресурсів за допомогою інформаційних технологій. У системі зв'язку і телекомунікацій спостерігається активний розвиток нових видів послуг, удосконалюється мережа оптико-волоконних ліній та зростає сегмент цифрового телефонного зв'язку.

Окремо варто зазначити про таку проблему, як піратство у галузі інформаційних технологій, яка стає найбільш вагомою перешкодою для інтеграції України до світового та європейського інформаційного простору. Асоціація виробників програмного забезпечення декілька років поспіль включає Україну до переліку країн, що характеризується високим рівнем використання неліцензованих програмних продуктів.

Зупинимось на аналізі міжнародних порівнянь. Так, Міжнародний союз електрозв'язку щорічно публікує індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (Measuring the Information Society). Цей індекс розробляється на основі 11 показників. Основною метою показника є вимірювання часових змін, цифрового розриву та потенціалу розвитку в інформаційно-комунікаційній сфері країн світу.

Він складається з трьох субіндексів [6]:

1. Доступу (оцінка відповідної інфраструктури - практична можливість користувача підключитися до мережі Інтернет, до мобільного або фіксованого зв'язку).

2. Використання (інтенсивність застосування послуг у мережі Інтернет, мобільного та фіксованого зв'язку).

3. Практичних навичок (ефективне використання програмного забезпечення різних ІТ-пристроїв та глобальної мережі Інтернет).

У 2016 р. Міжнародний союз електрозв'язку дослідив 166 країн. Найбільш успішною країною у сфері інформаційно-комунікаційних технологій виявилася Данія. Україна продемонструвала 73 результат (рис. 1).

Аналізуючи рис. 1, бачимо, що на першому місці Данія, далі розташовуються такі країни, як Південна Корея, Швеція, Ісландія, Великобританія, Норвегія,

Нідерланди, Фінляндія, Гонконг та Люксембург. Тобто у першій десятці знаходяться європейські країни, конкуренцію їм складають представники Азії – Південна Корея та Гонконг. США посідають у рейтингу 14 позицію. Замикають рейтинг країни африканського континенту – Нігерія та Центрально-Африканська республіка.

Щодо України, то за показниками досліджуваного періоду вона показала зростання, але не досягла середнього значення для країн СНД (рис. 2).

Якщо розглянути рейтинг детальніше, то у першій тридцятці присутні країни з високим рівнем економічного розвитку. Це свідчить про взаємозв'язок рівня розвитку інформаційно-комунікаційної сфери та рівня багатства країни. Також серед цих країн присутня більшість країн Європи, що підтверджує формування спільного європейського інформаційного простору на засадах регламентованої нормативно-правової бази та чіткого визначення

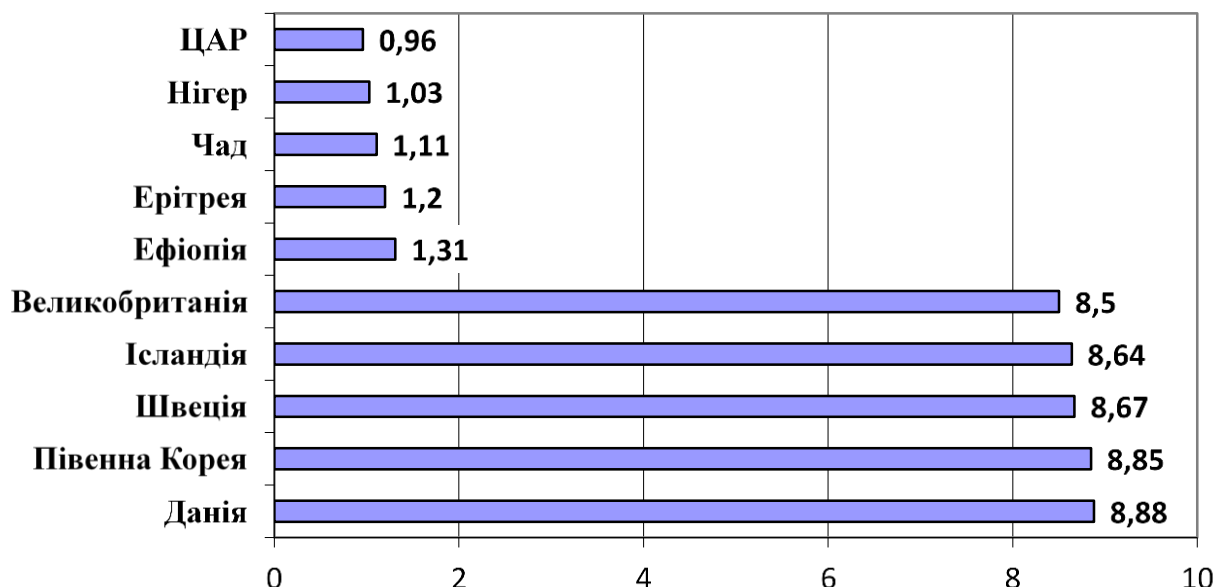

Рис. 1. Рейтинг країн за рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій
За: [6]

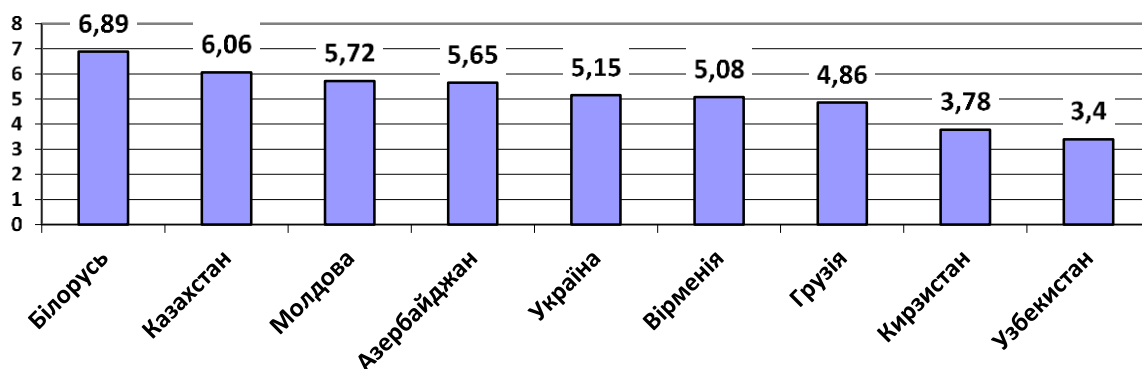

Рис. 2. Рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій країн

За: [3]

пріоритетів розвитку інформаційної сфери. До тридцятки лідерів увійшли і представники інших регіонів – Азійсько-Тихоокеанського (Австралія, Китай, Сінгапур, Нова Зеландія) та Північна Америка (США, Канада). Загалом середнє значення індексу для економічно розвинених країн удвічі більше, ніж для країн, що розвиваються. Серед країн, що демонструють позитивну динаміку зростання індексу, присутні Об'єднані Арабські Емірати, Таїланд, Фіджі, Катар, Оман, Боснія та Герцеговина, Білорусь і Грузія [3].

Результати проведеного дослідження також показали, що поширення інформаційно-комунікаційних послуг обумовлено зниженням тарифів на послуги в телефонії та в сфері широкосмугового Інтернету. Загальне використання користувачами мережі Інтернету в світовому масштабі неухильно зростає. У 2016 р. спостерігається зростання показника на 6,6% в порівнянні з попереднім роком, причому у країнах, що розвиваються, темпи зростання є вищими -8,7 %, аніж у розвинених - 3,3%. Незважаючи на прогнозоване подальше збільшення використання інтернет-ресурсів, темпи зростання та цінова політика відрізняються як між регіонами світу, так і всередині самих регіонів. Останніми роками темпи зростання використання Інтернету виражаються двозначними темпами.

Доцільно поглянути на причини, що виступають рушійною силою інформаційного суспільства [4]:

- бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій;
- можливості для значної кількості людей приєднатися до високотехнологічних мереж і користуватися додатковими послугами;
- зниження цін на послуги, пов'язані з інформаційно-комунікаційними технологіями;
- посилення конкуренції на ринку інформаційно-комунікаційних послуг;
- удосконалення та приведення у відповідність із міжнародними стандартами нормативно-правової бази багатьох країн.

Зазначимо, що нерівномірність доходів та витрат домогосподарств країн світу впливає на цінову прийнятність послуг широкосмугового зв'язку для населення. Найменшими відмінностями характеризується Ісландія, де цінове співвідношення послуг широкосмугового зв'язку в 3,5 рази більш прийнятне для 20% найбільш багатих користувачів, ніж для 20% найбідніших.

Відповідно до методичних підходів міжнародних організацій провідним сегментом ринку інформаційно-комунікаційних послуг є ринок телекомунікацій [5]. До його складу відносяться такі галузі, як галузь фіксованого та мобільного зв'язку, Інтернету та широкосмугового зв'язку. Ці види послуг динамічно та ґрунтовно проникають в усі сфери людської життєдіяльності та діяльності держави, що відбувається одночасно з глобалізацією економічного розвитку та трансформацією індустріального суспільства у постіндустріальне. Цифрові технології стають фактором соціально-економічного зростання, відновлення економіки та суспільної стабільності.

Це підтверджується аналітичними розрахунками, які засвідчили існування кореляційного зв'язку між індексом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та валовим національним доходом на душу населення. Оскільки згаданий індекс розглядається у межах від 0 до 10, то у тих країнах, де він наближується до максимальної позначки, рівень валового національного доходу є найбільшим і навпаки. Такі відмінності пояснюються високими стандартами якісного рівня зв'язку та застосовуваних технологій, що підтримується операторами і регламентується законодавчими нормами. В Фінляндії у 2010 р. мобільними операторами було впроваджено стандарт зв'язку нового покоління – 4G, швидкість доступу до глобальної мережі Інтернет у 2016 р. - 100 Мбіт/с. Україна поступово втрачає позиції технологічно орієнтованої країни. Це посилює її інформаційну вразливість від світових трендів інформаційного середовища і залежність від світових країн-лідерів у досліджуваній сфері. У табл. 1 представлені тенденції індексу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні.

Таблиця 1

Динаміка індексу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні у 2012-2016 рр.

Роки	2012	2013	2014	2015	2016
Світовий рейтинг	59	62	69	71	73
Індекс	3,83	4,34	4,47	4,97	5,15

За: [6]

Слід зробити наступний висновок. Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій свідчить про рівень інноваційної компоненти у розвитку країни. Тому зниження світового рейтингу показує технологічну відсталість, що можна бачити і на прикладі України. Недостатня увага до інноваційних процесів і високотехнологічного виробництва уповільнює темпи економічного розвитку, знижує ефективність використання ресурсів, негативно відображається на отриманні доходів та структурі платіжного балансу країни.

Вивчення та адаптування іноземного досвіду допоможе пропагувати державні рішення та визначити роль держави у житті суспільства на національному та регіональному рівнях. Це також сприятиме доступу до новітніх інформаційно-комунікаційних послуг.

Пріоритетні напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій країнами-лідерами наведено у табл. 2.

У впровадженні інформаційно-комунікаційних технологій доцільним є використання досвіду іноземних країн. Це стосується запровадження нормативно-правових актів з питань формування інформаційного суспільства та використання інформаційно-комунікаційних технологій на урядовому рівні та у всіх сферах функціонування суспільства: медицина, фінанси, страхування, освіта тощо.

Пріоритетні напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій країнами

Країна	Сфери застосування інформаційно-комунікаційних технологій
США	Публікація офіційних документів на web-сайтах уряду країни, сплата податків через електронні системи, вільний доступ населення до статистичної інформації щодо діяльності державних органів, використання сучасних технологій у медицині, охороні здоров'я та фінансовій сфері
Великобританія	Державна електронна реєстрація юридичних осіб, електронна багаторівнева взаємодія державних установ, населення, представників бізнес-структур
Естонія	Електронне висловлювання громадянами своєї думки щодо питань управління державою, поточний стан справ та процесів, пропонування власних рішень, голосування та вільне волевиявлення
Ірландія	Наявність електронного спілкування за допомогою електронних систем кожної установи. Електронна податкова система надає можливість отримувати інформацію щодо податків, сплачувати їх, заповнювати форми, отримувати кредити. Сайт Земельної служби інформує про нерухомість та надає можливість проводити різноманітні операції із землею та нерухомістю. Агентство зайнятості сприяє обізнаності про стан ринку робочої сили та пропозиції від роботодавців. Реєстраційна палата надає електронні послуги із реєстрації компаній та оформлення установчих і фінансових документів.
Німеччина	Повноцінне переведення державних послуг у систему он-лайн. Це передбачає можливість заповнення декларацій, продовження дії документів фізичних осіб. Центри зайнятості надають послуги з безкоштовного доступу безробітних до надсилання резюме та пошуку вакансій. Студентам надається право подавати прохання щодо надання державної фінансової допомоги. Запровадження систем сприяло економії транспортних та адміністративних витрат на всіх рівнях управління економікою.

За: [5]

Негативні тенденції інноваційного розвитку проявляються одночасно з позитивними технологічними зрушеннями. Це запровадження нових стандартів зв'язку в роботу мобільних пристроїв, збільшення швидкості доступу до мобільного Інтернету, збільшення обміну інформаційними ресурсами між користувачами, пришвидшення перебігу бізнес-процесів, динамічне зростання провідних сегментів інформаційного простору тощо.

Процес входження України до світового інформаційного простору є складним, враховуючи наявність перешкод адміністративного характеру та внутрішні проблеми інформаційного розвитку. Тому слід брати до уваги, що інформаційний сектор має стати домінуючим аналогічно провідним країнам світу.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Доступ до інформації у глобальному суспільстві визначає підходи до формування сучасних моделей навчання, освіти, підвищення кваліфікації, самопідготовки, культурної ідентифікації, соціальної участі. Він також надає суспільствам реальні можливості для розвитку, виходу з кризи та бідності. Знання самі по собі стають рушійною силою трансформаційних змін у економічній та соціальній структурі суспільства.

Інформаційно-комунікаційні технології впливають на формування політичної культури, коли громадяни мають можливість постійно брати участь в оцінці суспільних змін та процесів, визначенні подальших шляхів розвитку. Сучасні комунікаційні

засоби дозволяють сприяти демократизації громадянського суспільства та забезпечують ефективну взаємодію між населенням та урядом. Це показує масовість політичної участі у розвитку країни, підвищує поінформованість громадськості, їх позицію та довіру до державних органів. Інформаційний ринок надає практичні можливості для громадських організацій та рухів на рівні з транснаціональними компаніями виступати повноцінними суб'єктами формування суспільної політики. Інформаційно-комунікаційні засоби зв'язку реально втілюються в інноваційних процесах державного управління та запровадження моделей електронного урядування, що оптимізує державне управління та знижує витрати на його утримання з бюджетів країн. Необхідно зазначити, що складові інформаційного простору відображають реальність і сприяють активізації учасників інформаційного ринку. Сучасний спосіб виробництва та використання знань показує, що людина та її інтелектуальний потенціал є провідником економічного розвитку, соціальної стабільності та науково-технічного прогресу.

Однією з неодмінних умов подальшого дослідження має стати вивчення питання формування національного інформаційного простору та входження України в світові інформаційні структури. Важливим у цьому напрямі є створення комплексної та ефективної протекціоністської політики держави, яка повинна базуватися на розвитку відповідних індустрій і забезпечити їх стійкий розвиток. Основами державної програми має стати формування розвиненої

системи загальнонаціонального мовлення, конкурентоспроможної системи національного кіновиробництва та кінопрокату, національної системи поширення інформації, створення позитивного іміджу України у світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти [Текст] : монографія / І. В. Арістова; [за заг. ред. О. М. Бандурки]. – Х. : Видавництво Університету внутрішніх справ, 2000. – 407 с.
2. Закон України. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
3. ТОП-10 країн з просунутими технологіями зв'язку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://is.nuft.edu.ua/news/view/top-10_krayin_z_prosunutimi_tehnologiyami_zvyazku.
4. Куницький В. В. Захист в інформаційному просторі як об'єкт гуманітарної експертизи / В. В. Куницький [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Kunitskiy.pd.
5. Шпак Н. О. Переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій в Україні / Шпак Н. О., Венгер О. І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13914/1/67_461Vis_727_Menegment.pdf.

6. Резюме річного звіту Міжнародного союзу електрозв'язку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications>.

REFERENCES

1. Aristova, I. V. (2000), *Derzhavna informatsiyna polityka: orhanizatsiyno-pravovi aspekty* [Tekst], Vydavnytstvo Universytetu vnutrishnikh sprav, Kharkiv, p. 407.
2. Zakon Ukrainy. Pro osnovni zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini na 2007-2015 rr., available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
3. TOP-10 krain z prosunutymy tekhnolohiiamy zvyazku, available at: http://is.nuft.edu.ua/news/view/top-10_krayin_z_prosunutimi_tehnologiyami_zvyazku.
4. Kunitskiy, V. V. Zakhyst v informatsiinomu prostori yak obiekt humanitarnoi ekspertyzy, available at: www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Kunitskiy.pd.
5. Shpak, N. O. and Venher, O. I. Perevahy vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v Ukraini, available at : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13914/1/67_461Vis_727_Menegment.pdf.
6. Reziyme richnoho zvituz Mizhnarodnoho soiuzu elektrozv'iazku, available at: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications>.